

POLAZIŠTA

CRKVA ČUVARICA ŽIVOTA

Antun Škvorčević

Zimska katehetska škola 1986, obrađujući petu Božju zapovijed, dobrano se usredotočila na *praktična pitanja*, kao što su eutanazija, droga, alkohol, samoubojstvo, terorizam, nuklearno samouništenje... Radi toga držim da mi nije zalaziti u spomenuta područja, nego se radije zaustaviti, koliko to vrijeme i svrha ove škole dopuštaju, na nekim osnovnim *teološkim vidicima*, koji su u dnu stava Crkve prema vrijednosti života a koji su ujedno i u vezi s teologijom pete Božje zapovijedi.

Pošao bih od naslova zadane teme. Odmah bih pripomenuo da Crkva, shvaćena kao *čuvarica* života, odražava *statičko poimanje života* kao nečeg konačnog, dovršenog – što dakako valja samo čuvati. To poimanje nije biblijskog nego zapravo filozofskog (aristotelovsko-platonskog) porijekla a tragove mu nalazimo i u temeljima znanstvenog pristupa životu.¹ Znanost naime ne „izmišlja” i ne stvara nego „zatiče” život i pokušava mu ući u trag. Prilazi mu kao zatvorenom sistemu, otkriva mu pojedine zakonitosti i – ostajući unutar njih – pokušava njima manipulirati.²

Drugim riječima, ona tapka za životom, uspijeva otkriti ono što je dokučivo njezinom pozitivnom eksperimentalnom metodom. No, život joj izmiče jer je mnogo dublji i ne da se strpati

u pokus, te znanost ne uspijeva doći do njegove prave definicije, niti ga dobiti u jednom pogledu da bi mu rekla smisao cijelosti.³

Crkva, viđena na tom obzoru, ima zadaću braniti i čuvati postojeći poredak stvari da se život kroz moralni, društveni i ini nered ne surva u kaos. U tom kontekstu Crkva je dakle *konzervativna snaga* i tu se kroz povijest radala sprega između Crkve i države, koja je trebala Crkvu kao čuvaricu postojećeg poretka.

¹ Usp. A.-A. VIARD-J. GUILLET, *Život*, u: RBT, 1560-1567; A. HAAS-A. HALDER-R. GUNDLACH-F. MUSSNER-W. SCHOLLGEN, *Leben*, u. LThK 6 (1961.) 848-858.

² Ovim se ne želi znanost suprotstaviti vjeri, nego naglasiti njihovu autonomiju i kompetentnost *na vlastitim područjima*, ali i međuovisnost, kako je to volio isticati A. Einstein: „Science without religion is blind, it doesn't know where to go: and religion without science is lame, it doesn't know how to go”. Cit. u: J. MOLTSMANN, *L'esperimento speranza. Introduzioni*, Queriniana, Brescia 1975., 71. O stavovima II. vatikanskog sabora s obzirom na znanost, usp. M. ALESSANDRI, *Scienza*, u: Dizionario del Concilio ecumenico vaticano II, Unedi, Roma 1969., 1782-1783.

³ Luj Pasteur je znao reći da nas mala znanost udaljuje od vjere a velika približava, dok je G. B. Shaw jednom kazao: „Der heutige Mensch ist ein Mensch der mehr und mehr über weniger und weniger weiss”. AA. VV., *Wer glaubt, denkt weiter*, Herder, Freiburg im Br. 1976., 46.

Krenemo li međutim od svog *vlastitog iskustva* o životu, doći ćemo do suprotnih saznanja. Kolikogod živimo život, kolikogod jesmo ljudi, nitko od nas ne zna što je to život ili tko je čovjek. Nitko od nas nije dobio definiciju života bilo od svojih roditelja, bilo od nekog drugoga pa da zna što on to treba ostvariti. Pa ipak svatko od nas zna, u jedno je siguran, upisano mu je u njegovu vlastitu iskustvu, da ovo što sada živi *nije onaj pravi život*. Uvjereni smo da postoji i jedna druga mogućnost ostvarivati čovjeka, drugačijeg nego li je ovaj kojega sada živimo. Otkud nam to iskustvo? Nije li nam se netko narugao kad nas je u to uvjerio?! Ne varamo se mi: baš zato što ono postoji u svima nama bez razlike, bit će da nam kroz tu činjenicu sam Bog progovara istinu o nama samima – da smo njegova porijekla, darovani, ali ne kao dorečena, gotova, savršena bića, nego kao *bića u dinamizmu i napetosti nastajanja*, kao rast prema nečemu konačnom. Tako mi, a kroz nas i sve stvorenje! I zato nitko od nas u ni jednom času svoga života ne može za sebe reći: ja sam dovoljno čovjek, ne moram ništa više poduzimati. Nego svi mi svakoga dana ponovno ustajemo, ponovno započinjemo, vjerujemo, nadamo se, ljubimo,... i tako osvajamo čovjeka i život. Mi smo, dakle, bića u nastajanju.⁴

To naše iskustvo o životu i o nama samima potvrđeno je snažno u Svetom pismu. Stvaranje nije zatvoren, dovršen sistem, nego početak procesa, ishodište u kojem je sve dano – ali u zadatku – i nosi u sebi napetost što teži prema konačnici života koja se naziva kraljevstvo nebesko, novo nebo i nova zemlja, eshatološka stvarnost. Valja se ovdje prisjetiti naredbe koju Bog daje čovjeku prilikom stvaranja: „Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite” (Post 1,28), gdje je čovjek očito suradnik Božji na dovršenju svijeta. Biblijska konstatacija nije „I vidje Bog da je sve *savršeno!*” – nego „I vidje Bog da je *dobro*” što je stvorio (Post 1,4.10.12.18.21.25.31). Govoreći o grijehu, nevjeri Biblija također otkriva da je život događanje slobode i neslobode, rasta i padova... i kroz sav taj dinamizam probija se onaj svijet kojega je Bog zamislio, na čijem je dovršenju zauzet.⁵

Cjelokupno Isusovo djelo živi je i snažni izraz te Božje zauzetosti na konačnom životu. Radi njega je Isus poslan: „Došao sam da život imaju, uobilju da ga imaju” (Iv 10,10). Takvo poimanje života nosi sa sobom mogućnost novoga i iznenađujućega, počesto popraćena nevoljama i tjeskobama, koje ne dovode život u rasulo i katastrofu, nego su posljedica hoda nedovršene stvarnosti prema svojoj konačnosti. Stoga kad Isus govori o znacima na nebu i na zemlji, ne opisuje svijet koji ide u rasap jer mu je dirnut red i zakonitost, nego kaže da su to posljedice svijeta koji stiže k sebi, k svojoj konačnosti i dovršenju. I kad se to počme događati, veli Isus da valja dići glavu, jer ne stiže *kraj*, nego *dovršenje* svega (Lk 21,28). Znanost, koja promatra svijet kao zatvoreni sistem ne zna za takvu radikalnu novost kao što je uskrsnuće, ono je neuhvatljivo njezinom komparativnom metodom. Ono je događaj u svijetu koji dolazi iz Božjih mogućnosti, novost u kojoj možemo već unaprijed pročitati i naslutiti kakvo će biti konačno stanje života.

Stvaranje i život, shvaćeni kao dinamične stvarnosti, imaju svoj temelj u dinamizmu *trojstvenog Božjeg života*. Biblijski Bog nije samac ili mrtva statička stvarnost, nego je bogatstvo života, dinamizam trojstvenog zajedništva Oca, Sina i Duha Svetoga. Taj unutar-trojstveni Božji dinamizam nije ostao zatvoren u sebi nego se u svom preobilju izlio na van i postao čitljiv, vidljiv i opipljiv u stvaranju. Stoga sve što postoji ima svoj temelj, smisao i cilj u tom dinamizmu Božjeg života.⁶ I upravo radi toga vjernik, promatrajući svijet, ne postaje mrzovoljan videći u njemu promašenost, pokvarenost, grijeh i smrt, nego u svemu stvorenom, usprkos grijehu, nazire i poštuje taj Božji dinamizam, ono što zauvijek veže stvorenje s

⁴ Usp. AA. VV., *L'uomo in quanto creatura*, u: *Mysterium salutis* (tal. izd.) 4 (1970.2) 211–532.

⁵ Usp. P. AUVERAY, *Stvaranje*, u: RBT, 1278–1287; J. RATZINGER, *Schöpfung*, u: LThK 9 (1964.) 460–466; J. MOLTSMANN, *Schöpfung als offenes System*, u: *Isti, Zukunft der Schöpfung. Gesammelte Aufsätze*, Chr. Kaiser, München 1977., 123–139.

⁶ AA. VV., *La creazione quale origine permanente della salvezza*, u: *Mysterium salutis* (tal. izd.) 4 (1970.2) 57–208.

njegovim Stvoriteljem, postajući ujedno suradnik sa svima i svime što je za rast života. Na takav stav prema svijetu, naročito snažno potiče II. vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu „Gaudium et spes”.⁷

Ne samo stvaranje, nego i otkupljenje ima svoj temelj u dinamizmu trojstvenog Božjeg života. Čovjeka i sve stvoreno, udaljeno grijehom i raspadljivošću od zajedništva na Božjem životu, Bog svojom vlastitom inicijativom uvodi u svoj život. Slanje Sina i Duha u svrhu okupljanja svega u Bogu, za dovršenje svega stvorenog, ima svoje izvorište u trajnom slanju koje od vijeka postoji između triju božanskih osoba.⁸ Pokreti povijesti spasenja, uočljivi u povijesti čovječanstva, imaju svoje uporište u pokretima i dinamizmu unutartrajstvenog Božjeg života. Može se, malo pojednostavljeno reći, da Bog sebi ne da mira i ne želi biti proslavljen sve dok čovjek i stvorenje ne dosegne svoju konačnu oslobođenost i dovršenje u punini eshatološkog života gdje će biti „Bog sve u svemu” (1 Kor 15,28).

Jedna od etapa povijesti spasenja u njezinu tijeku prema toj konačnoj Božjoj budućnosti života jest i oslobođenje Židova iz egipatskog ropstva. U njem je već naznačeno konačno oslobođenje svega u Isusu Kristu. U taj osloboditeljski kontekst i eshatološki obzor života, valja smjestiti i Dekalog, na poseban način dakako petu Božju zapovijed, koja je predmet razmatranja ovogodišnje Zimske katehetske škole. Budući da je Bog izveo sve u život i budući da je poveo sve prema konačnom životu, valja život poštivati u znak savezništva s Bogom života. Radi toga „Ne ubij”!

No, usprkos toj starozavjetnoj zapovijedi Dekaloga, praktički u židovstvu vlada zakon recipročnosti „Oko za oko, zub za zub”, po kojem se moglo – ili bolje – moralo ubiti one koji su zatečeni u pojedinom prekršaju. Tako npr. ženu zatečenu u preljubu treba po Mojsijevu zakonu kamenovati. Taj isti zakon recipročnosti, nagrađivanja dobra dobrim a zla zlim, ostade vrijediti do danas u svim zakonodavstvima. Po njemu onaj tko je učinio zlo, biva otpisan, izoliran, zatvoren ili osuđen na smrt. Tako otpisani nemaju drugog izlaza, nego

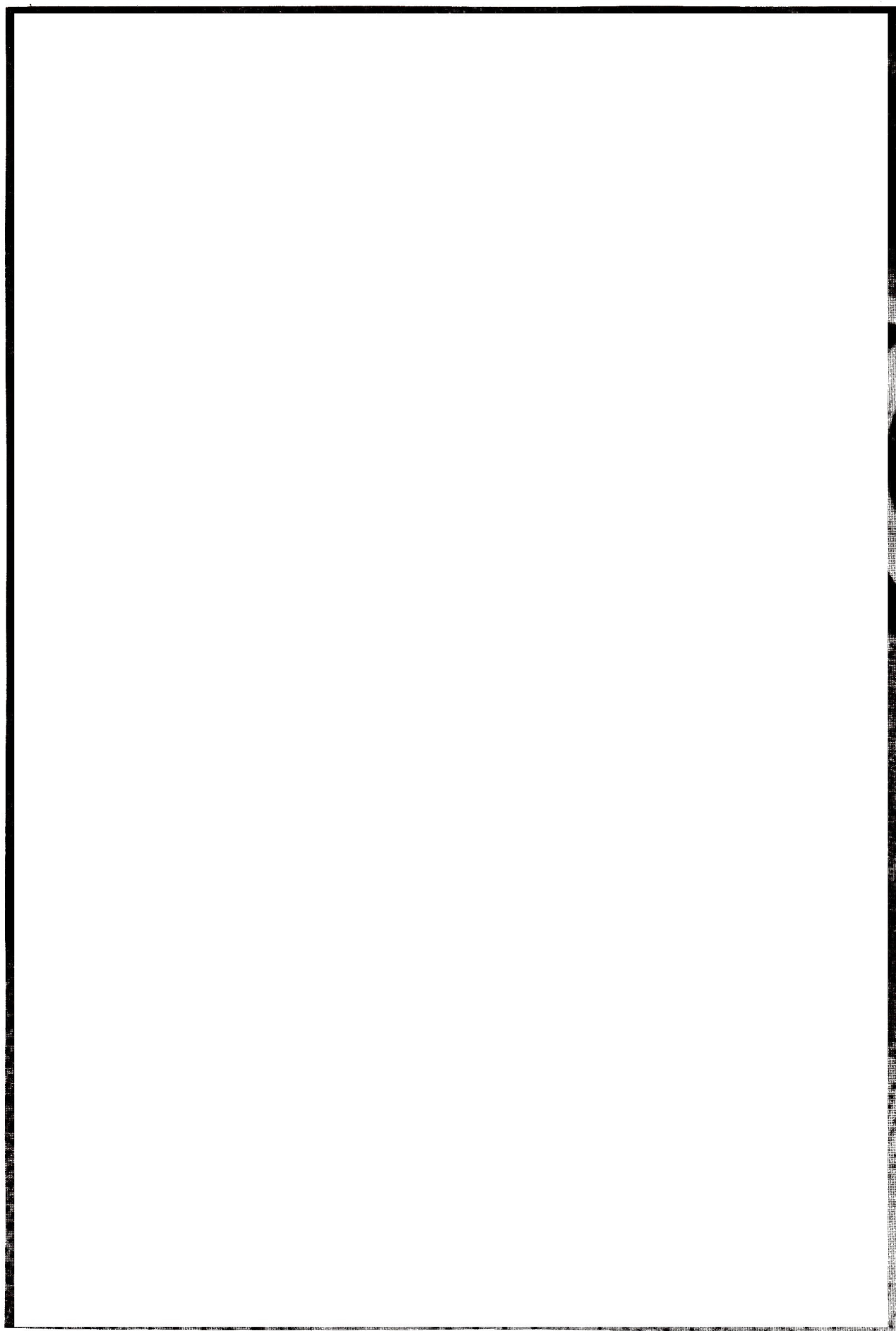
ostaju zauvijek otpisani. Isus međutim nastupa kao prekretnica ljudske sudbine i povijesti spasenja, daje posljednje, definitivno usmjerenje. On naviješta i radikalno živi zakon milosrđa (milosti), po kojem i onima što čine zlo i nepravdu valja uzvratiti dobrim, pa i neprijatelje ljubiti (Mt 5,44; Lk 6,27). Po tom zakonu je spašena sedam puta zla Magdalena, žena preljubnica, Matej carinik... Isus uspostavlja „godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,19), novu pravdu koja svakom uzvraća dobrim. I jer je naviještao i živio novi zakon i novu pravdu milosrđa, bit će skončan kao hulitelj i kršitelj Božjega Mojsijeva zakona te umire kao bezbožac. Smatrali su da ubijajući njega, čine Bogu uslugu. Osuđen po smrtonosnom zakonu recipročnosti, uspostavlja zakon ljubavi, osiguravajući život i budućnost ne samo dobrima, nego svima otpisanima i bez budućnosti. Radi života za sve, on namjerice, dragovoljno odlazi u smrt.⁹

I tako se nalazimo pred paradoksom: Bog koji zabranjuje ubiti, koji se zgrozio nad ubojstvom Abelovim, koji od Abrahamovih vremena zabranjuje sebi žrtvovati čovjeka, koji ne želi ljudske krvi, daje svoju krv da bi čovjek dosegao život u punini. Sina svoga daje u smrt, dopušta da bude ubijen. „Nikodeme, reći će Isus, Bog je tako ljubio svijet da je dao Sina svoga jedinca, da ni jedan koji vjeruje u nje ne propadne, već da ima život vječni” (Iv 3,16). Postoji ubojstvo iz mržnje, prisilno, nedragovoljno, smrtonosno, besmisleno. Postoji međutim umiranje dragovoljno, žrtva, herojstvo, iz

⁷ Usp. J.–M. R. TILLARD, *Il sottosuolo teologico della Costituzione: la Chiesa e i valori terrestri*, u: *La Chiesa nel mondo di oggi*, Vallecchi Editore, Firenze 1966., 213–250; M.–D. CHENU, *La missione della Chiesa nel mondo contemporaneo*, u: *La Chiesa nel mondo di oggi*, 231–350; E. SCHILLBEECKX, *Fede cristiana ed aspettative terrene*, u: AA. VV., *La Chiesa nel mondo contemporaneo. Commento alla Costituzione „Gaudium et spes”*, Queriniana, Brescia 1967.², 103–136.

⁸ Usp. K. RAHNER, *Il Dio trino come fondamento originario e trascendente della storia della salvezza*, u: *Mysterium salutis* (tal. izd.) 3 (1977.4) 401–502.

⁹ Usp. J. MOLTSMANN, *Kirche in der Kraft des Geistes. Ein Beitrag zur messianischen Ekklesiologie*, Chr. Kaiser, München 1975., 105–116.

ljubavi, umiranje životvorno. Sav Novi Zavjet je zapravo opis Isusova dragovoljnog prihvaćanja smrti, koje nalazi svoj najjači izraz u grčkom glagolu paradidomi (παράδιδωμι)¹⁰, predati (se), dati. Cjelokupno djelo Isusovo Pavao će sažeti u formulu: „On sebe *dade* za nas”! (Tit 2,14).

Tako peta zapovijed Božja „Ne ubij”!, proglašena u kontekstu pashe židovskog izlaska iz Egipta, dobiva svoje puno značenje u Isusovoj pashi, u njegovu predanju, dragovoljnoj smrti.

Isus proglašava i dokraja živi zakon ljubavi—davanja: „Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi svoj život..., taj će ga spasiti” (Lk 9,24). To je logika zma koje mora umrijeti, pasti u zemlju da bi života bilo (usp. Iv 12,24). Ljubav u biti svojoj nije čuvanje nego ostavljanje, davanje sebe, umiranje — i to zato da bih istinski našao sebe. Tko želi život—sebe naći, mora sebe napustiti.

Ako u ovom kontekstu postavimo pitanje: tko je zapravo ubojica, valja s Ivanom odgovoriti: „Tkogod mrzi svoga brata, ubojica je; a znadete da nijedan ubojica nema u sebi trajnoga vječnoga života” (1 Iv 3,15). Ubojica je, dakle, tko ne ljubi.

Slijedi da se peta Božja zapovijed ne može sklanjati s glagolom *čuvati se*, čuvati svoj život, zdravlje,... idući sve do higijenskih naputaka o kupanju, pranju, sportu..., kako to čine neki naši katekizmi u vezi s petom Božjom zapovijedi.¹¹ Nego „Ne ubij!” valja sprežati s glagolom *davati*, dati se, kao što se sklanja s njime cijeli Isusov život. Bez novozavjetne nove zapovijedi, nije izvršena niti peta starozavjetna Božja zapovijed.

Isusov čin predanja u smrt sadrži još i druge važne elemente za našu temu, od kojih spomenimo samo neke. Naime, život valja misliti i definirati u vezi s Bogom. On je tvorac i izvor života te, dosljedno tome, gdje je Bog prisutan, gdje postoji zajedništvo s njime, tu je život. Iz tih razloga za staroga čovjeka nije zanimljivo pitanje ima li Boga ili nema, nego ima li Boga *za nas*, ima li ga *među nama*. Ukoliko postoji Bog, a nema ga među nama, mi smo osuđenici na smrt, nismo dionici života. Najneživotnija stvarnost, situacija u kojoj je čovjek najizgubljeniji, jest smrt, jer je u njoj Bog najodsutniji.

Isusov krik na križu: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio” (Mt 27,46), govori dakako ponajprije o veličini Božje ljubavi u Isusovu umiranju, odnosno govori koliko je Bog napustio sebe (usp. Fil 2,6–8) — ne da bi time bio manje Bog — nego da bi kroz taj čin još snažnije potvrdio sebe. Kroz to predanje sebe u Isusu Kristu, Bog je ponovno pronašao izgubljeno stvorenje za život.¹²

No, taj krik Isusov govori ujedno da je Bog napustivši sebe, sišao u smrt, u stvarnost u kojoj je bio najodsutniji. Otada nema više bezbožne i zato beživotne stvarnosti, pobjeđena je i zadnja ugroženost koja je čovjeka dijelila od života i od Boga. Pobjeđen je žalac smrti (usp. 1 Kor 15,55).¹³

Svojom dragovoljnom smrću Isus Krist ujedno ostvaruje konačnu *pravdu*. Naime, čovjeka, koji se adamovskim nepovjerenjem udaljio od Boga, istrgnuo mu se iz ruku i odijelio od izvora života, Isus svojom vjernošću Ocu do u smrt, svojim predanjem vraća ponovno u Božji posjed. Tek kad je u Božjim rukama, u njegovu posjedu, čovjek je „kod kuće”, u zajedništvu je života.

Nakon svega rečenog, mislim da se može slutiti na koji je način Crkva, ne čuvarica, nego *promicateljica života*. U srcu Novoga Zavjeta, kao najvažnije što treba pamtit i drugima naviještati, jest izvještaj o Isusovu dragovoljnom hodu u smrt, o njegovu umorstvu. Crkva jednostavno živi radi i od tog spomena. Ona je taj spomen. I poput apostola ima neprestano dizati glas: „Onaj Isus koji je ubijen, živ je” (usp.

¹⁰ παράδιδωμι, u: W. BAUER, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin 1937³, 1023–1026.

¹¹ Usp. npr. *Veliki katekizam, III. dio. Božje i crkvene zapovijedi*, Zagreb, 1967.², 49.

¹² Usp. J. MOLTMANN, *Kirche in der Kraft des Geistes*, 112–114.

¹³ „... Krist je prošao kroz vrata naše najsamotnije samoće, da je svojom mukom ušao u ovaj bezdan naše napuštenosti. Ondje gdje do nas više ne može doprijeti nikakav glas, ondje je On. Time je nadvladan pakao ili točnije: smrt koja je prije bila pakao, sada to više nije. To dvoje sada više nije jedno te isto, jer se usred smrti nalazi život, jer je usred smrti nastanjena ljubav.” J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, KS, Zagreb 1970., 276.

Dj 3,15; 5,3). Time što naviješta da je Ubijeni živ, da je Raspeti Gospodar svijeta, Crkva *kroz riječ* čini prisutnim onaj život kojeg nam je on svojom smrću stekao.

Zatim, ne samo da to umorstvo naviješta, nego ga i *slavi*. Ponajprije, od svojih početaka do danas ona se nije prestala sabirati na lomljenje i blagovanje kruha te pijenje čaše, da bi na taj način ponazočila djelo njegova tijela predanoga i krvi prolivene za nas, postajala dionikom toga njegova djela, ujedno se ostvarujući i sama kao tijelo Kristovo. Iz naviještanja i slavljenja smrti Gospodnje neprestano je crpila snagu da i sama u svojim članovima živi Gospodinovim stilom života: vjernost Ocu, biti za druge—ljubiti.

Uvjerenje da se život dobiva tek kad ga se daje, naročito je bilo zasvjedočeno krvlju tolikih mučenika, koji su Isusovu vjernost Ocu i sami slijedili do u smrt. Živeći, ne zakon recipročnosti, nego predanje i ljubav, Crkva postaje znak i anticipacija konačnog punog života svega stvorenog u trojstvenom Božjem zajedništvu, koje je trajno i neiscrpno življenje predanja jedne osobe drugoj i ostvarivanje života u njegovoj najdubljoj dubini.

K tome, kroz slavljenje sakramenata, kršćanin se uključuje u pokrete povijesti spasenja, kojima je Isus dao konačno usmjerenje, te biva dotaknut onom budućnošću, koju je Krist izvojevao za sve stvorenje. Crkva je jedan od

ključnih momenata u hodu povijesti spasenja prema konačnom ispunjenju života. Ili, kako je volio govoriti II. vatikanski sabor, ona je sakrament spasenja,¹⁴ tj. znak i sredstvo okupljenosti, proslave i oslobođenja svega u Bogu na koncu vremena. Tako se ona pojavljuje kao obećanje, znak i početak te konačne punine života. Sve što radi, proizlazi iz tih nadahnuća.

Da zaključimo. Crkva duguje svoje postojanje osobi Isusa Krista. On je predmet njezina vjerovanja, izvor i cilj njezina života i rada, jedini kriterij rasuđivanja istinskih vrijednosti života. Svjesna „da nema drugog imena dana ljudima po kojem bi se mogli spasiti” (Dj 4,12), najistinskije promiče život kad je sva u službi Isusa Krista, posredujući ga ljudima. Propovijedanjem riječi i slavljenjem sakramenata, po njegovu nalogu, privodi ljude k zajedništvu s njime i postaje suradnica kraljevstva nebeskog, koje u njegovoj osobi ima svoje konačno ostvarenje. To je najveće dobročinstvo koje je pozvana činiti čovječanstvu.

¹⁴ Usp. LG 1; GS 42; SC 26; P. SMULDERS, *La Chiesa sacramento della salvezza*, u: AA. VV., *Il mistero della Chiesa. Studi e commenti intorno al primo capitolo della Costituzione dommatica „Lumen Gentium”*, Vallecchi Editore, Firenze 1968., 89–112; J. L. WITTE, *La Chiesa „sacramentum unitatis” del cosmo e del genere umano*, u: AA. VV., *Il popolo di Dio. Studi e commenti intorno al secondo capitolo della Costituzione dommatica „Lumen Gentium”*, Vallecchi Editore, Firenze 1968., 57–85.